

Nik Trontelj

Zvone Žitnik, Dnevnik vojnih dni 1944–1945

Vojni dnevnik dvaindvajsetletnega podporočnika Zvoneta Žitnika predstavlja edinstven primer spominske literature v okviru medvojnega in povojnega dogajanja v primorski veji slovenske domobranske vojske. Zapisi vsebinsko združujejo prikazovanje vojnih razmer in osebnih doživetij iz vsakdanjega življenja ter časovno pokrivajo obdobje med majem 1944 in decembrom 1945. Dnevnik je literarno razdeljen na dva dela. Prvi del obsega čas od Žitnikovega vstopa k domobrancem (april 1944) do delovanja v propagandni pisarni v Ajdovščini (april 1945). Drugi del vključuje obdobje med aprilom in decembrom 1945, ko je avtor ponemški kapitulaciji in partizanski nevarnosti pobegnil iz Ajdovščine ter bival v različnih zavezniških vojnih taboriščih v Italiji, nazadnje v Eboliju.

V prvem delu, ki obsega približno polovico celotnega dnevnika, avtor opisuje svoj odhod k vojaškim enotam primorskih domobrancev v Trstu in poznejše delovanje v vojnih štabih v Postojni in Ajdovščini. Najprej opisuje osebne vtise iz vojašnice pri sv. Ivanu na severu mesta Trst, kamor je bil dodeljen v osmo četo in je prejel vojaško uniformo. Opise vojaškega življenja in posebej osebnostnih potez vojaškega osebja (narednikov, podnarednikov in komandirjev ter drugih) – vsi so bili bivši jugoslovanski (pod)oficirji in vojaki – dopolnjujejo prvoosebni prikazi vojaških spopadov med Nemci in zavezniki ter domobranci in partizani. Posebno natančen in presunljiv je opis zavezniškega bombardiranja Trsta junija 1944, ko so Anglo-Američani razdejali mesto, ki ga je tedaj kontrolirala nemška vojska. Žitnik se je ob koncu junija 1944 s svojo osmo četo nastanil v bivši karabinjerski vojašnici v Postojni, kjer je v štabu opravljal službo v propagandni pisarni. Tam je sodeloval pri izdajanju glasila *Mi gremo naprej*. Doživetni zapisi o življenju v Postojni poleti 1944 prikazujejo življenje vojaka in njegov prosti čas, ki ga je preživel na sprehodih in v gostilnah, obiskal je tudi Postojnsko jamo in obžaloval škodo, ki so jo povzročili partizani s sežigom bencina. Povedna je tudi zgodba o srečanju z dr. Paglianom, bivšim fašističnim komisarjem slovenskega rodz, ki je Žitnika leta 1943 za deset dni poslal v zapor, zato ga je ta ob ponovnem srečanju vrgel iz postojnske gostilne. Tudi na drugih mestih se kaže Žitnikov odpor do predstavnikov fašističnega režima. Žitnik je bil od avgusta 1944 do januarja 1945 v lazaretu, nemški vojaški bolnišnici na Studencu v Ljubljani, kjer se je zdravil zaradi otekline na vratu in bil dvakrat operiran. Nato se je vrnil v štab v Postojni in bil dodeljen

na delovno mesto v karavli na Ravbarkomandi. Po enem mesecu je bil prestavljen v Lando1, ki je bil sredi partizanskega ozemlja. Zanimiv je opis vojaške akcije februarja 1945, ko je Žitnik sodeloval pri pohodu patrolje v vas Studeno. Del čete je obiskoval in preiskoval hiše, sam pa je bil del oborožene enote, ki je stražila dostop do vasi in izhod iz nje. Za krajši čas je znova nastopil službi v Postojni, kjer so izdajali propagandni časopis *Straža ob Jadranu* (70 števil). Tedaj je doživel tudi letalski napad zaveznikov na Postojno. 21. aprila 1945 je bil prestavljen v propagandno pisarno v Ajdovščini, kjer je, čeprav sam ni bil vpleten v oborožene spopade, sredi bojev med partizani in domobranci občutil pomanjkanje in lakoto. Kljub temu je njegov dnevnik poln slikovitih opisov naravnih lepot Vipavske doline, čeprav ga prevevajo občutki domotožja in brezvolje. Tedaj se je že veselil skorajšnjega konca vojne in z nelagodnostjo pričakoval negotovo prihodnost.

Drugi del dnevnika se začne z zapisom za 29. april 1945. Avtor dnevnika piše o radijski novici o nemški kapitulaciji. Žitnik je s svojo enoto sodeloval pri razorožitvi Nemcev pri Ajdovščini. Kljub pričakovanju konca vojne spričo nemške predaje, se pisec skladno s partizanskim osvobajanjem okoliških krajev zaveda: »Vem, da se bo v bodočnosti za nas odprl pekel.« Preostanek dnevnika opisuje beg domobrancev in srbskih ter slovenskih četnikov (Jugoslovanska vojska v domovini) iz Ajdovščine skozi Batuje, Dornberk, Volčjo Drago in Šempeter v Gorico. Na poti so jih že iskala zavezniška letala. Po prihodu v Villanovo blizu Gorice so jih angleški zavezniki odpeljali v koncentracijsko taborišče Visco, kjer so se zbirali vojni ujetniki, zajeti člani nemške vojske in različne protikomunistične enote. V taborišču so pripadniki primorskih domobrancev pod vodstvom nadporočnika Pušenjaka izdajali glasilo *Naš vestnik*. V prihodnjih mesecih so bili vojni ujetniki večkrat premeščeni v različna taborišča in se postopno premikali proti jugu Italije. Žitnik je krajši čas preživel v Ceseni, nato štiri mesece v Forliju (maj–september 1945). V času bivanja v taboriščih je naraščalo njegovo nezadovoljstvo z Angleži, v katerih so sprva prepoznali rešitelje, nato pa so jim ti očitali sodelovanje z Nemci in jih zaprli. Žitnik je v taborišču gojil zvestobo kralju Petru II. in se prišteval k njegovi kraljevi vojski. Upal je na spremembo razmer v Jugoslaviji in obnovitev kraljeve oblasti. V Forliju je postal urednik zabavnega časopisa *Tse Tse*. V tem času je razmišljal o pobegu iz taborišča, da bi si v Trstu našel delo in bi pomagal preživljal svojo mater in sestri, a se je zaradi pripadnosti svojemu štabu odločil ostati v ujetništvu. V opisih taboriščnega življenja med drugim piše o izidu volitev v Angliji, kjer je Winston Churchill izgubil oblast in je zmagala delavska stranka laburistov. Tedaj so se ujetniki bali, da bi jih Angleži po vzoru vračanja pobeglih domobrancev na Koroškem izročili Jugoslaviji. Ob koncu

septembra 1945 je bila Žitnikova enota skupaj z drugimi ujetniki prestavljena v taborišče Eboli. 1100 taboriščnikov je potovalo preko Cesene do Riminija. Avtor opisuje pokrajino, polno ostankov vojnih spopadov. Pot so preko Ancone in Rima nadaljevali proti Salernu. Žitnik po poti opazuje razdejano starodavno mesto in samostan v Monte Cassinu. Bivanje v Eboliju predstavlja zadnji del Žitnikovega dnevnika in njegovega življenja. Tam je s prijateljem in likovnim oblikovalcem Hotimirjem Gorazdom (tudi Žitnik je bil ilustrator) urejal humoristični stenčas *Rafal* in list *Mi in svet*, organiziral slovensko čitalnico, kjer so za informativne namene o stanju v Jugoslaviji ponujali tudi komunistična časopisa *Slovenski poročevalec* in *Ljudska pravica*. Zadnji dnevniški zapisi iz decembra 1945 omenjajo gledališko predstavo *Miklavž v Eboliju*, ki jo je za Miklavžev večer napisal Žitnik in v njej tudi igral glavno vlogo sv. Miklavža. Zvone Žitnik je umrl junija 1946, ko je utonil v namakalnem kanalu v bližini taborišča.